

Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
Юридичний факультет Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Українська спілка підприємців малого та середнього бізнесу
Адвокатське об'єднання "Василь Костицький і Партнери"
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
Академії правових наук України
Національна академія прокуратури України

**МАЛИЙ І СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС
(ПРАВО, ДЕРЖАВА, ЕКОНОМІКА)**

економіко-правовий
науково-практичний журнал

ISSN 2413-743X

№ 3-4 (62 - 63)
2015

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПРАВА І ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА	3
Костицька І.О. До питання про правовий статус депутата Європарламенту	3
Данюк Л.В. Управління нотаріатом в Україні: теоретико-правові проблеми здійснення державної регламентації, контролю та шляхи їх вирішення	8
Долгий О.О., Долгий О.А., Устименко В.В. Взаємодія органів прокуратури з інститутами громадянського суспільства та органами публічної адміністрації в інтересах забезпечення законності	16
Елюбаев Ж.С. Субсидиарное применение правовых норм при регулировании отношений в сфере недропользования	22
Костенко О.Б. Право як чудо або евристика нормативності	30
Kuznetsova L. Customary law basis for workforce employment in Ukrainian village: historical and legal aspects	42
Кулянда М. Соціолого-правові особливості судового провадження в суді апеляційної інстанції	46
Макарчук В.В. Військова повинність як правова засада функціонування реєстрового козацтва в Українській Гетьманській Державі	50
Марцеляк О.В. Статус префектів Франції: законодавче регулювання та практика функціонування	56

ролей, але і з точки зору їх позитивних чи негативних людських якостей. Тобто кожний, хто внаслідок обставин втягується в рольове спілкування із суддею, очікує від нього не тільки кваліфікованого виконання обов'язків, але і поважного та професійного ставлення до себе, що накладає на суддів особливу моральну відповідальність, вимагає від них високих особистих якостей. Це є основою для виникнення специфічних норм поведінки, регулюючих виконання суддями професійних обов'язків і стимулюючих їхню увагу до самовдосконалення [1; 2].

Підвищена моральна відповідальність, загострене відчуття обов'язку, дотримання деяких додаткових норм поведінки необхідні судді для здійснення правосуддя, тобто в тій сфері, де його праця не вкладається в суворі формальні схеми і де від якості й ефективності цієї праці залежать стан здоров'я, духовний світ й становище людини в суспільстві. Успішне виконання професійних обов'язків у цих сферах вимагає поєднання високої кваліфікації спеціаліста з глибоким усвідомленням відповідальності, готовністю до сумлінного виконання свого професійного обов'язку. Судді найбільш гостро відчують проблеми моральності своєї професії, оскільки частіше, ніж інші, стикаються з нестандартними ситуаціями, а також несуть відповідальність за прийняті рішення, тому культура й етика суддів повинні бути достатньо високими [1].

Корінним соціально витребуваним принципом професійної моралі суддів є справедливість. Без цієї моральної якості діяльність по здійсненню правосуддя втрачає свій зміст. Крім цього, поряд зі справедливістю, від особи – професійного судді вимагається бути об'єктивним, неупередженим, незалежним, чесним, безкорисливим, уважним, дотримуватися прав людини та презумпції невинуватості. Ці якості є принципами суддівської та загальносуспільної етики та у своїй сукупності утворюють стратегію поведінки судді. На жаль, ще інколи спостерігається порушення моральних норм, що вимагає посилення соціального контролю, застосування більш жорстких зовнішніх санкцій. Однак, яким би жорстким не був контроль, формування вказаних моральних якостей залежить від самої людини, від розуміння нею високої відповідальності, зумовленої довірою до суддів і держави.

Список використаних джерел

1. Марчак В.Я. Психологічні та етичні засади здійснення правосуддя // Судово-правова реформа в Україні: проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук. - практ. конф., присвяченої 200-річчю Крайового суду Буковини, (Чернівці, 26-28 трав. 2004 р.). - Чернівці: Рута, 2004. - С. 128-133.

2. Костицький М.В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції: Вибрані наукові праці / Костицький М.В. - Чернівці: Рута, 2008. - 560 с.

ВІЙСЬКОВА ПОВИННІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЗАСАДА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЄСТРОВОГО КОЗАЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕТЬМАНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Макарчук В.В.

(здобувач кафедри історії права та держави Київського національного університету ім. Тараса Шевченка)

Анотація. У статті проаналізовано військову повинність реєстрового козацтва крізь призму історико-правового аналізу суспільного стану козацтва в Українській гетьманській державі, його прав та привілеїв, а також їх закріплення в правових актах гетьманської влади й російського царату.

Ключові слова: реєстрове козацтво, військова повинність, права та привілеї, правові акти, суспільний стан.

Summary. The article analyses the military obligations of the registered Cossacks through the prism of historical-legal analysis of the public status of the Cossacks in the Ukrainian Hetman state, its rights and privileges, as well as their fixation in legal acts of the Hetman's power, and Russian caratu.

Keywords: registered Cossacks, military service, rights and privileges, legal acts, and social position.

Для української історико-правової науки актуальною можна вважати проблему «правові засади функціонування реєстрового козацтва», а з огляду на те, яке місце

займало реєстрове козацтво у становленні Української гетьманської держави, воно набуває виняткового значення для сучасних істориків та правників. З одного боку козацтво функціонувало як елемент підтримки козацької держави, а з іншого переродилося у ключовий суспільний стан.

Тому еволюція свідомості козацтва від лицарського етносу до моменту коли козацтво мусило проявити себе як військовий стан, а пізніше сприйняття себе як «військовослужбовців української держави» відбувається крізь призму державотворчих процесів середини XVII ст. – першої половини XVIII ст. А тому дослідження військової повинності реєстрового козацтва як правової засади його функціонування у зазначений період вважається актуальною проблематикою.

Серед дореволюційних та сучасних дослідників, хто виявив зацікавлення цією темою, були О.М. Апанович, М.П. Василенко, В.М. Горобець, І.М. Грозовський, М.С. Грушевський, О.І. Гуржій, М.В. Довнар-Запольський, В.А. Дядиченко, В.В. Кривошея, І.П. Крип'якевич, Ю.А. Мицик, Л.О. Окіншевич, І.М. Паньонко, А.Й. Пашук, О.А. Репан, В.І. Сергійчук, М.Є. Слабченко, А.П. Ткач, Ф.А. Щербина, Д.І. Яворницький та інші.

Загальноісторична тематика українського козацтва вивчена доволі детально. Проте в літературі, на наш погляд, недостатньо проаналізовано саме історико-правову проблематику козацтва. До того ж практично немає ґрунтовних праць, у яких військова повинність реєстрового козацтва досліджувалася крізь призму правових засад його функціонування.

Метою статті є дослідження військової повинності як правової засади функціонування реєстрового козацтва в Українській гетьманській державі.

Відповідно до мети, можна сформулювати наступні завдання:

- охарактеризувати місце козацтва в тогочасному суспільстві та його роль у формуванні Української гетьманської держави;
- проаналізувати права та привілеї реєстрового козацтва крізь призму виконання ним військової повинності в Українській гетьманській державі;
- з'ясувати матеріально-технічне та організаційне забезпечення реєстрового козацтва для виконання ним військової повинності;
- виокремити основні аспекти виконання військової повинності реєстровим козацтвом для визначення юридичних можливостей формування правових засад функціонування цього суспільного стану в Українській гетьманській державі.

Отож, в середині XVII ст. козацько-старшинська верхівка напрацювала певний досвід державотворення. На початку 1648 р. чигиринський сотник Б. Хмельницький зніціював повстання проти Речі Посполитої, яке після успішних перемог під Жовтими Водами і Корсунем переросло у національно-визвольну війну.

На початку війни ініціатива розбудови Української держави щонайперше виходила від козацтва та покозачених селян. Саме козаки вимагали продовження війни до повної ліквідації польської влади на Україні, що в результаті стимулювало розвиток програми державотворення Б. Хмельницького.

Вже на кінець 1648 р. Україна мала основні ознаки державності: населення, територію, військо, органи влади і управління, полково-сотенний адміністративно-територіальний устрій, суд, право [1, s. 239].

Таким чином, в ході війни 1648-1654 рр. на визволеній території України формується Українська козацька держава. Офіційну назву – Військо Запорозьке, вона успадкувала від реєстрового козацького війська.

Протягом усього періоду існування Української козацької держави, реєстрове козацтво становило другу за чисельністю групу населення, після селян. Під час національної революції середини XVII ст. реєстрове козацтво оформилося в окремий привілейований стан доступ до якого інших суспільних верств ставав дедалі важчим. Основною повинністю козаків на відміну від решти жителів Гетьманщини була військова.

Саме козаки склали основу збройних сил тогочасної козацької України. Адже в різні періоди функціонування України-Гетьманщини козацький реєстр становив від 60 до 30 тисяч осіб [2, с. 10], що визначалося українсько-польськими та українсько-московськими договорами. При цьому що стосується чисельності козацького стану, то дослідник українського козацтва В. Утвенко зазначав «що наприкінці XVII – на початку XVIII ст. чисельність козаків становила не менше 50 тис. чоловік. А якщо врахувати, що середня сім'я нараховувала тоді до 6 чоловік, при загальній чисельності мешканців Гетьманщини 1,2-1,5 млн.чоловік, то козацький стан складав приблизно 20-25% населення країни» [3, с. 7].

Виконуючи військову повинність, реєстрове козацтво, разом із тим мало ряд прав та привілеїв. Зокрема, козаки користувалися правом власності на землю та інше майно, яке могли передати у спадок своїм нащадкам. Юридично вони звільнялися від основної маси державних податків (стації, показанщини, тютюнової та медової десятини, поколющини, покабанщини тощо) і повинностей, хоча на практиці це не завжди дотримувалося. Реєстрові козаки отримували право займатися промислами, ремеслами та торгівлею, виготовляти і продавати спиртні напої. Також вони підлягали лише козацькій адміністрації – сільському і курінному отаманам, сотенній, полковій і гетьманській владі; судити козаків міг тільки козацький військовий суд.

Якщо представники козацької старшини часто отримували від гетьманів та полковників за службу на ранг або у власність села, то серед рядового козацтва такі явища були дуже рідкісними. У кращому випадку козаки могли заснувати хутір, причому дозвіл на його заснування надавали навіть сотники.

Наприклад, 29 березня 1676 р. почепський сотник Авдій Ляхатинський видав універсал козакові Архипу Федоровичу Сабасенку на заснування хутора та заселення його людьми. За це козак повинен був «служить войску запорожскому вічними часи...». [4]

Однак найбільш поширеною формою винагороди реєстрового козацтва за військову службу був дозвіл з боку гетьмана чи полковників на будівництво млинів, з правом збирання усіх прибутків з нього, якщо козак буде надалі ремонтувати греблю. Навіть коли міщани чи посполиті будували млини власним коштом та працею, то, на відміну від козаків, вони отримували лише слободи на певний термін, але не звільнялися від сплати податків до військового скарбу. Прикладів звільнення козацьких млинів за військові заслуги можна навести досить багато.

Так, 1 серпня 1665 р. гетьман І. Брюховецький звільнив глухівського козака Марка Кимбаровича від сплати військової мірочки з його млина «... в нагороду поднятых прац военных и услуг войсковых одправуючих...». [5, с. 18]

Хоча гетьмани спочатку домагалися від царського уряду виплати жалування козацькому війську, навіть Глухівські статті 1669 р. передбачали їхнє утримання посполитими (за винятком монастирських маєтностей), але ці заходи не були втілені в життя. Тому, користуючись значними правами та привілеями, реєстрові козаки повинні були відбувати військову службу за власний рахунок. У мирний час козаки мали нести варту на прикордонних форпостах, укріплених лініях, брати участь у їх спорудженні.

На випадок війни усі боекватні козаки повинні були з'явитися до війська. Оскільки козацька армія формувалася за територіальним принципом і основними тактичними одиницями були полки та сотні, то мобілізацією козаків займалися відповідно полкові й сотенні адміністрації.

Наприклад, у 1697 р. наказний переяславський полковник Леонтій Потапович звернувся до товариства полку з приводу нападу татар і наказав тим, «... хто тилко козаком именуется аби зараз а зараз в возки вклавшиися, нашей к вам готовим приходу чекали и так яко би всем на цілий мисяц борошна в возках найдовалося». [6]

За неявку чи запізнення козаків на військову службу передбачалися суворі покарання: штрафи, додаткове залишення в районах бойових дій, ув'язнення і навіть смертна кара.

Скажімо, 8 липня 1661 р. Ю. Хмельницький видав оборонний універсал Лубенському Мгарському монастиреві, в якому захищав його маєтності від пограбунків з боку козаків. Тут згадувався козак Полоній, який під час бойових дій залишився вдома. Гетьман погрожував йому, якщо той не піде в похід, то проти нього застосують смертну кару [7, с. 68].

Мали місце також грошові внески козаків за неявку на військову службу. Зокрема, у листопаді 1697 р. лубенська полкова старшина брала з тих козаків Пирятинської сотні, хто не взяв участі у поході під Тавань, «... в котрого по полталяра, в котрого по золотому» [8, с. 118].

Відправляючись у похід, кожен козак повинен був мати одного-двох коней, рушницю, 2-3 фунти пороху, 50-100 куль, шаблю, спис та іншу зброю. Також реєстрове козацтво мало забезпечувати себе на декілька місяців провіантом та фуражем, необхідним у поході чи на сторожовій службі, доставляючи все це на власних підводах з тягловою силою. Крім того, на думку О. Апанович, від козаків вимагалось, щоб вони мали із собою певний запас одягу: по три пари чобіт та сорочок, жупан, шапку тощо [2, с. 84-87]. Дослідниця також подає ціни на зброю, військове спорядження та одяг, які були в першій половині XVIII ст. Наприклад, мушкет коштував 2 крб., кремінець – 3 коп., спис – 10 коп., натруска – 3 коп., 5 фунтів пороху – 75 коп., 5 фунтів свинцю – 40 коп., кінь – 7-9 крб., сідло – 1 крб., вуздечка – 20 коп., жупан – 2 крб., шапка – 30 коп., 3 пари чобіт – 90 коп., 3 пари сорочок – 60 коп., кожух – 1 крб. За даними Генеральної військової канцелярії у 1735 р., повне спорядження козака до походу в 20-30-х рр. XVIII ст. коштувало 20 крб. (100 польських золотих) [2, с. 84-89]. Якщо врахувати, що в першій третині XVIII ст. ціни на товари зросли в декілька разів, то і в попередні часи, щоб підготуватися до військового походу, реєстровий козак мав витратити десятки золотих на рік, що у порівнянні з середнім розміром стації 4-5 золотих, яку сплачували посполиті, було значною сумою. Тому частина козаків на рубежі XVII – XVIII ст. прагнула уникнути військових походів.

Наприкінці XVII ст. все більшого поширення набуває відправка козаками в похід замість себе інших осіб – наймитів, збіднілих родичів. Заможні козаки, щоб звільнитися від участі в бойових діях, часто давали сотникам хабарі або виконували певні послуги на користь старшинської адміністрації та церкви.

Проте подібні випадки не набули широкого поширення. Основна маса реєстрових козаків, не дивлячись на обтяжливість військової служби, сумлінно виконувала її.

Важливими причинами для неявки козака на військову службу були: тяжка хвороба, пожежа, пограбування дому, смерть кого-небудь з рідні тощо. Відправитися у похід замість батька міг його син [9, с. 418].

Слід зазначити, що чисельність козацького війська, яке мало вирушати в похід чи для оборони стратегічної місцевості, визначалася царським указом. Гетьманська адміністрація лише розподіляла цю чисельність по полках.

8 липня 1678 р. у царській грамоті гетьману Самойловичу щодо захисту Києва від турецько-татарської загрози повідомлялося: «... А предваряя тем непріятелским замыслам, ко всякому остерегателству нашей царского величества отчине града Киева и для целости сея стороны Днепра жителей, указали мы великій государ наше царское величество тебе нашего царского величества подданому, в Киев из войска запорожского отпустить три тысячи человек казаков, кого пригож, и в каково время пристойно...». [10, с. 623]

З початком Північної війни у 1700 р. Петро I послав козаків на свій розсуд на далеку відстань – до Неви, у Прибалтику, Польщу, Білорусь, до того ж ставив над ними своїх воєначальників, навіть якщо козацьке військо перебувало на території України.

Наприклад, 4 серпня 1706 р. Петро I написав листа до Мазепи, в якому зажадав від гетьмана, щоб «... оставя войска своего добрую часть, а именно тысячи 4 или 5, з добрым командиром, выбрав добрых и лутчих людей, самому идти к Киеву, и приказати оному командиру, чтоб тому, хто будет над драгунами командовать вышним, был послушен...». [11, с. 328]

Царські воєначальники, які керували козаками, брутально поводитися з ними. До того ж, з самого початку бойових дій проти шведів українські козаки постійно рятували московські війська, які перебували в катастрофічному становищі. Про це свідчать бойові дії на півночі у 1700-1701 рр. Коли взимку 1706 р. шведський генерал Ренскольд розгромив московську армію в Білорусі, то за наказом царя Петра I Мазепа змушений був послати на допомогу йому 17-тисячний козацький корпус. [12, с. 120]

Спеціальними грамотами московські царі давали також дозвіл на розпуск козаків по домівках. Яскравим прикладом цього є грамота гетьману І. Самойловичу від 21 вересня 1675 р. з вказівкою розпустити військо з приводу осінньої погоди [13, с. 251-254].

Постійні війни, які вів царський уряд, особливо з кінця XVII ст., та витрати, пов'язані з ними, призвели до розорення значної частини реєстрового козацтва. Ще в квітні 1696 р., відправивши під Азов 15-тисячне козацьке військо на чолі з чернігівським полковником Я. Лизогубом, гетьман Мазепа доповідав у Посольському приказі: «Теперь же из городовых (козаків) многие так обеднели, что отправившись в поход, не оставили при своих семьях никакой челяди, которая бы могла везти их запас (продовольство та спорядження на підводах); некоторые едва могли взять с собой для прокормления что-нибудь на дорогу и сами выступали в поход на единственном коне, на котором дома работали...». [14, с. 89]

Розорення рядових козаків призводило до того, що багато з них йшли до війська без коня. Ці незаможні безкінні козаки і становили у війську піхоту. Основна маса піхоти виконувала допоміжну і почасти сторожову службу, працювала на будівництві і лагодженні укріплень та фортець, чатувала на них, супроводжувала судна з провіантом, обслуговувала обози та артилерію. Лише окремі піхотні частини вступали до бою. Тому з кінця XVII ст. козацьке військо вже було, насамперед, кінним [2, с. 45].

Також значна частина козаків, внаслідок розорення, просто не могла ходити у військові походи. Тому, з одного боку, гетьмансько-старшинська адміністрація почала збирати з таких козаків стацію на утримання охотницького війська, а з іншого – залучала їх до допомоги тим козакам, які вирушали в похід. Саме на рубежі XVII – XVIII ст. з'являються козаки – підпомічники, чисельність яких стрімко зростала і у другій половині XVIII ст. їх було вже значно більше, ніж «виборних».

В універсалі від 2 березня 1701 р. гетьман наказав глухівському сотнику А. Туринському зробити «перебор» козаків чотирьох засеймських сотень Ніжинського полку (Глухівської, Кролевецької, Коропської і Воронізької) та виділити з них заможних козаків («виборное и переборное товариство»), які власне і повинні були нести військову службу і завжди бути до неї готовими. Решта козацтва, так зване «подлейшее товариство», вже не несло саме військової служби, а повинно було лишатися вдома і лише давати допомогу «виборному и переборному товариству» і «...всякое всегда до подему належатое чинити вспомогательство по его пана сотника розсмотрению и предложению...» [15, с. 41] Їхнім обов'язком було забезпечення виборних козаків кіннями, провіантом, фуражем.

До розорення значної частини реєстрового козацтва наприкінці XVII ст. додавалися ще утиски з боку їхньої старшини, а також світських та духовних землевласників. Виконання військової повинності козаків потребувало значних коштів, тому не дивлячись на заборону з боку гетьмана та генеральної старшини, на місцях відбувається скуповування козацьких ґрунтів та інших угідь.

Голобуцький В. вважав, що найбільш поширеною причиною перетворення козаків на звичайних селян було зубожіння їх у результаті тривалої та тяжкої військової служби. Розорені козаки позичали гроші у заможної родини. Борг часто відроблявся, або козаки віддавали кредитору земельну ділянку, майно, худобу і в результаті ставали посполитими. [16, с. 110-111]

Антонович В. дійшов до висновку, що часто козаки від важкої військової служби самі виписувалися з реєстру та переходили в розряд посполитих «вільних військових» сіл. [17, с. 128]

Таким чином, реєстрове козацтво, протягом усього періоду існування Гетьманщини, являло собою окремий привілейований військовий стан, який на рубежі XVII – XVIII ст. складав приблизно 20-25 % населення країни. На відміну від посполитих та міщан, козаки користувалися рядом прав та привілеїв: юридично вони звільнялися від основної маси державних податків та повинностей, підлягали лише козацькій адміністрації та суду.

Користуючись значними правами та привілеями, козаки повинні були відбувати військову службу, до того ж, за власний рахунок. При цьому, варто підкреслити, що переважна більшість товариства сумлінно виконувала військову повинність. Однак траплялися випадки, коли козаки замість участі в поході сплачували грошові внески, давали хабарі полковій чи сотенній старшині, посилали наймитів. Незважаючи на суворі покарання, аж до смертної кари, частина реєстрового козацтва не брала участі у військових походах. Це було пов'язано з особливістю військової служби козаків. При цьому слід врахувати, що реєстрове козацтво виконувало військову повинність за власний рахунок. На рубежі XVII – XVIII ст. повне спорядження козака до військового походу могло до десяти разів перевищувати розмір стації, яку сплачували посполиті. Тому було справедливо, що реєстрові козаки звільнялися від основної маси державних податків та повинностей. До того ж, на відміну від посполитих, козацтво було набагато краще забезпечене землею. Це все могло компенсувати витрати козаків, які були пов'язані з військовою службою. Однак найбільш негативний вплив на матеріальне становище козацтва мали постійні війни, особливо кінця XVII – початку XVIII ст., які в поєднанні з фортифікаційними роботами, призвели до розорення значної частини військового товариства. Нарешті, до розорення значної частини реєстрового козацтва додалися ще утиски з боку їхньої старшини, а також світських та духовних землевласників, які намагалися перетворити козаків на своїх підданих або просто виселяли зі своїх маєтностей.

Відтак, історико-правовий аналіз військової повинності реєстрового козацтва свідчить про те, що воно було специфічним феноменом тогочасного українського суспільства і становило не лише військову силу для повстанського руху, а стало основою для формування регулярних збройних сил Української гетьманської держави. А сукупність прав та обов'язків реєстрового козацтва, закріплених та гарантованих правовими актами гетьманів, Генеральної військової канцелярії, договірними статтями й врешті актами російського царату для виконання військової повинності характеризує весь спектр юридичних можливостей для формування правових засад функціонування реєстрового козацтва в Українській гетьманській державі.

Список використаних джерел

1. Zbigniew W. Dzikie Pola w ogniu. O Kozaczyźnie w dawnej Rzeczypospolitej / W. Zbigniew. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1960. – 285 s.;
2. Апанович О.М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. / О.М. Апанович – К., 1969. – 280 с.;
3. Утвенко В.В. Формування української фіскальної системи в добу Гетьманщини (друга половина XVII – початок XVIII ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата іст. наук : спец. 09.00.12 “Українознавство” / В.В. Утвенко. – К., 2005. – 21 с.;
4. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського — Фонд 1, справа 56081, аркуш 65 (надалі ІР НБУ ім. В.І. Вернадського — Спр. 1, од.зб. 56081, арк. 65). Універсал гетьмана Архипу Федоровичу Сабаєнку на заснування хутора та заселення його людьми;
5. Мицик Ю. 3 документів українських гетьманів та полковників доби Руїни. За матеріалами польських архівосховищ / Ю. Мицик // Сіверянський Літопис – Чернігів, 1999. – № 3. – С. 16-20;
6. НБУВ ІР ім. В.І. Вернадського – Ф.2. – Спр.14660. – Арк. 297. Грамота наказного переяславського полковника Леонтія Потаповича до товариства полку;
7. Киевская Старина – К., 1906. – Т.92. – март-апрель. – 318 с.
8. Стороженки. Фамильный Архив. – К., 1908. – Т.6. – № 107. – 765 с.
9. Дядиченко В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. / [за ред. І. О. Гуржія]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 532 с.
10. Акты, относящиеся к истории Южной и западной России. – Т. XIII. – СПб., 1884. – 873 с.

11. Письма и бумаги императора Петра Великого – СПб., 1900. – Т. 4. – Кн. 1. (1706). – № 1311. – 1115 с.
12. Крупницький Б. Гетьман І. Апостол і його доба 1687–1709 рр. / Б. Крупницький. – Авсбург, 1948. – 320 с.
13. Акты, относящиеся к истории Южной и западной России. – Т. XII. – СПб., 1884. – 748 с.
14. Маркович Я. Дневные записки Малороссийского подскарбия Якова Марковича : в 2-х т. – Т. 2. – М., 1859. – 330 с.
15. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського музею імені В.І. Тарновського. Підготував до друку І. Ситий. // Сіверянський Літопис – Чернігів, 1998. – № 2. – С. 40-45
16. Голобуцький В.О. Економічна історія Української РСР / В.О. Голобуцький – К., 1970. – 670 с.
17. Антонович В.Б. История Малорусского казачества / В.Б. Антонович – Б.м., Б.г. – Ч. 2. – 437 с.

СТАТУС ПРЕФЕКТІВ ФРАНЦІЇ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Марцеляк О.В.

(доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація: В статті піднімається питання щодо правової природи інституту префекта, його становленні та різновидах у Стародавньому Римі. Аналізуються історичні передумови запровадження префектів у Франції, реформування цього інституту і його сьогоденній конституційно-правовий статус. Акцентується увага на обраній моделі інституту префекта запропонованими змінами до Конституції України.

Ключові слова: префект, супрефект, конституція, децентралізація влади, місцеве самоврядування.

Аннотация: В статье подымается вопрос о правовой природе института префекта, его становлении и видах в Древнем Риме. Анализируются исторические предпосылки учреждения префектов во Франции, реформирование этого института и его современный конституционно-правовой статус. Акцентируется внимание на модели института префекта, предложенной изменениями в Конституцию Украины.

Ключевые слова: префект, супрефект, конституция, децентрализация власти, местное самоуправление.

Annotation. The article raises the question of the legal nature of the institution of the prefects formation and types of ancient Rome. Analyzes the historical background of the establishment of prefects in France, reform of this institution and its modern constitutional and legal status. The attention is focused on a model institution of the prefect, of the proposed changes to the Constitution of Ukraine.

Key words: prefect, deputy prefect, the constitution, the decentralization of power, local self-government.

Сучасний стан Української держави сьогодні можна охарактеризувати як такий, що мав місце у свій час у Франції і з приводу якого 15 липня 1981 року тодішній Президент Франції сказав: «Франція потребувала сильної влади і централізації для того, щоб створитись. Вона потребує децентралізації влади, щоб не зруйнуватись» [1, с. 42]. Саме ці обставини стали наріжним каменем розпочатої в Україні конституційної реформи і сприяли напрацюванню Конституційною комісією змін до Конституції України, які спрямовані, перш за все, на модернізацію існуючої в країні системи державного управління, децентралізацію державної влади й створення ефективної моделі місцевого самоврядування, що гарантуватиме належний соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та захист прав і інтересів жителів відповідних громад. Вона має за мету наділити органи місцевого самоврядування максимально економічною та соціальною автономією. І слід відзначити, що у вітчизняній історії державного будівництва вперше ставиться за мету вироблення форм і методів управління на місцевому рівні «без держави» або «з мінімальною участю держави». Це революційний підхід державотворення, оскільки протягом тривалого часу національного державного будівництва найбільш ефективними вважалися ієрархічні способи управління, що характеризувалися жорсткою централізацією та чіткою ієрархією органів державної влади на центральному й місцевому рівнях.